

slechts chef van de generale staf en nog niet opperbevelhebber) betoogd dat men, waar men zich ook met ernst begon te verdedigen (de minister dacht toen: aan de IJssel), in elk geval de Grebbelinie weer in staat van verdediging moest brengen; daar waren Dijkhoorn en Reynders het mee eens geweest.<sup>1</sup>

Aan de bespreking bij de koningin op 9 september nam generaal van Voorst tot Voorst niet deel. Hoe was toen de situatie? De kern van het veldleger stond achter de Grebbelinie opgesteld maar aan de verbetering van die linie was nog niets gedaan: er lag 'een onbetekenend slootje' en als het moerasgebied ervóór 'hier of daar tien meter breed was, dan was het al heel aardig.'<sup>2</sup> Daarentegen waren de inundaties van de Nieuwe Hollandse Waterlinie goed voorbereid. Die factor gaf de doorslag. 'Bij een overmachtige aanval uit het oosten op het hart des lands', aldus ongeveer de opdracht die generaal Reynders kreeg en die wij eerder al aanhaalden,

'neemt het veldleger in de Grebbelinie geen beslissende slag aan, doch trekt tijdig met de hoofdmacht van de ten noorden van de Maas opgestelde troepen terug naar het oostfront van de Vesting Holland, onder achterlating van een achterhoede in de Grebbelinie.'

In de omstandigheden van begin september '39 was dat, gegeven het feit dat aan de Grebbelinie vrijwel niets gedaan was, geen onredelijk besluit. Als de Duitsers op hun offensief in Polen een offensief in het westen lieten volgen, moest generaal Reynders weten waar hij zich aan te houden had. Welnu, dat was vastgesteld.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> J. J. G. van Voorst tot Voorst: 'Dagaantekeningen', 23 aug. 1939. <sup>2</sup> Getuige A. H. Schimmel, *Eng.*, dl. I c, p. 146. <sup>3</sup> Oud-minister Dijkhoorn heeft het in 1948 jegens de Enquêtecommissie doen voorkomen alsof generaal Reynders in die tijd geen enkel defensief plan had. 'Toen heeft hij mij de vraag gesteld: 'Excellentie, waar zoudt u gaan zitten?' Ik heb geantwoord: 'Het behoort niet tot mijn competentie dit uit te maken en,' zo vervolgde ik, 'de Grebbelinie is nog niets, de Hollandse Waterlinie is wat. Op het ogenblik zou ik achter de Hollandse Waterlinie gaan zitten'' (a.v., p. 31). Aangezien uit alle stukken blijkt dat generaal Reynders reeds vóór de oorlog de hoofdweerstand achter de Waterlinie wilde voeren, zijn wij geneigd, de juistheid van dit verhaal te betwijfelen. Op dit punt, alsook op andere punten, is ook na de oorlog bij de betrokkenen zoveel animositeit blijven bestaan dat menige mededeling, hoezeer ook onder ede en te goeder trouw afgelegd, niet als betrouwbaar aanvaard kan worden. De Enquêtecommissie komt overigens in haar eerste verslag met een lang betoog (a.v., dl. I a, p. 41-42) dat al in de bespreking op 9 september sprake was van een diepgaand meningsverschil tussen generaal Reynders en 'de regering', *in casu* de minister van defensie: minister Dijkhoorn wilde de hoofdverdediging uitsluitend achter de Waterlinie voeren en de generaal wilde met dezelfde troepen zowel de Grebbelinie als de Waterlinie verdedigen; de commissie zag de opdracht als een compromis en meende 'dat de regering